

Hoja Ýusup Hemedanynyň «Ketab-ul – käşf» eseri barada

Category: Edebi makalalar, Kitapcy

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Hoja Ýusup Hemedanynyň "Ketab-ul – käşf" eseri barada HOJA
ÝUSUP HEMEDANYNYŇ «KETAB-UL-KÄŞF» ESERI BARADA

Hoja Abu Ýusup Ibn Äýub Ibn Huseýin Ibn Währe Hemedanynyň (440-535-nji h. k.) sufistik baradaky gymmatly eseri «KÄŞF» eseridir. Bu uly göwrümlü eser diýseň mäkäm hem-de ajaýyp ýazylyan eser bolup, VIII-nji hijri kamary asyryndan bäri nätanyş bolup galypdyr. Munuň delilini onuň az nusgagada ýazylyanlygy bilen düşündirip bolar. Mongollaryň çozuşy we olaryň sebitdäki bar bolan çeşmelere hem-de ýazylyan eserlere, ylaýta-da Balh, Buhara we tutuşlygyna alanymyzda Mawerennahr hem-de Horasanda bar bolan eserlerine üns bermezlikleri we olary ýok etmezlikleri, köp sanly eserlerde öz beýanyny tapypdyr. Hoja Ýusup Hemedanynyň azlyk etmegi, ýa-da bolmasa ýitip gitmegi mongollaryň çozuşlaryna bagly bolup durýar. Sebäbi onuň ýaşayan we taglym berýän ýeri bolan Hyratdan tä Maru-şahu-jahana çenli bolan aralyk mongollaryň hüjümine sezewar bolupdyr. Muňa garamazdan Hoja Ýusup Hemedanynyň şöhratynyň diňe bir Horasanda däl, eýsem Damask, Bagdat hem-de Ysfyhandada giňden ýaýranlygy sebäpli, onuň birnäçe uly we kiçi göwrümlü eserleri VII-nji asyra çenli sopularyň hem-de aryflaryň arasynda giň meşhurlyga eýe bolupdyr. Mysal üçin Jamynyň «Nafahat-ul- uns» atly kitabynda Şeýh Näjibuddin Bozgoş Şirazynyň Hoja Ýusufuň «Rutbät-ul-haýat» atly bir kitabyňy okandygyny we «Mänazel -us-saýerin» atly kitaby bilen tanşandygyny ýatlap geçýär.

VII-nji h. k. asyrynyň ikinji ýarymynda we VIII-nji h. k. asyrynyň birinji ýarymynda Hoja Ýusup Hemedanynyň «Äl-käşf» atly kitaby tanalypdyr hem-de onuň bir nusgasy Şeýh Äbdussämäd

Nätänzide saklanyp galypdyr. Ol şol kitaby Ibn Arabynyň «Fusus-al-hekäm» atly kitaby bilen deň derejede görüpdür. (Alauddowle Semnanynyň Mosännäfat-e farsy atly kitabyňyň 340-njy sahypasy).

Belli bolşuna görä, sufizmiň kyn hem-de çylşyrymly matblalaryny Şeýh Äbdussämäd Nätänziden öwrenen Şeýh Abdurrazad Kaşany, Hoja Ýusup Hemedanynyň «Äl-käşf» atly kitabyňy tanaýan eken. (Alauddowle Semnanynyň Mosännäfat-e farsy atly kitabyňyň 433-nji sahypasy).

Häzirki asyrdäki sufizme degişli kitaplary derňeýän alymlar Jamynyň eserlerine salgylanyp Hoja Ýusup Hemedanynyň «Mänazel-us-saerin» atly kitabyňy Hoja Abdullah Änsarynyň «Mänazel-us-saerin» atly kitabyňa adynyň meňzeş bolmaklygy sebäpli, bu eseri diňe Hoja Abdullah Änsarynyň kitaby diýip düşünişdiler. (Säýid Näfisiniň «Tarihe näzm we nasr » atly kitabyňyň 2-nji tomy, 718-nji sahypasy).

Birnäçe alymlar Hoja Ýusup Hemedanynyň üç eseri ýagny «Rutbät-ul-haýat», «Mänazel-us-saerin»we «Äl-käşf» atly kitaplary bar diýselerde, onuň «Äl-käşf» atly kitaby hakykatda «Mänazel-us-saerin» kitabydyr hem-de onuň doly ady «Äl-käşf än Mänazel-us-saerin ilä-llah äzzä we jäll » -dir.

Hoja Ýusup Hemedanynyň «Rutbät-ul-haýat» atly kitaby doktor Muhammet Riýahy tarapyndan 1362-nji hijri şämsi ýylynda Tähranda çap boldy. Men Hoja Ýusup Hemedanynyň «Äl-käşf » atly kitabyňy nusgasyny çapa taýýarlaryň hem-de ony çap ederin.

Najip Maýel Heräwi; Owganystanly alym; Mary- 2003 ýyl. Edebi makalalar